

Beszélő műemlékek

Mielőtt a kedves olvasó arra gondolna, hogy a címben szereplő beszélő műemlékek valami-féle mese hősei lennének, leszögezem, erről szó sincs. Ők sokkal inkább a múltat idéző, de sajnos a mai valóság egyik főszereplői. Hiszen akik nyitott szemmel járnak, még az ilyen, örökségekben nem bővelkedő Csongrád megyében is, biztos hogy előbb-utóbb szembe találják magukat egy-egy segítségért fohászzkodó műemléki épülettel, szoborral.

Márpedig a műemlékek óvását, gondozását szerte a világban nemzeti érdeként kezelik. Csak mi ne vennénk ezt figyelembe? Sajnos, építészeti emlékeink zömének állapota erről árulkodik. Áznak, pusztulnak, omladoznak az egykor csodálatos szépségű templomok, kastélyok, kúriák, polgárházak, ipari emlékek. Tudom, hogy a forintoknak – különösen a mai inflációs világunkban – ezer helye van. Nem arra gondolok, amikor szóvá teszem, hogy ne hagyjuk elveszni azon értékeinket, amelyekkel az elmúlt évtizedekben sem törődtek kellőképpen, hogy az önkormányzatok netán a segélyekre szánt összeget szűkítsék. Nem! De annyi nemes alapítványt hoztak már létre, és sok olyan jómódú ember él megyénkben is, akiknek anyagi helyzete talán elbírja, hogy felajánlják támogatásukat legalább a környezetükben található műemlékek állagának megóvására, ha a helyreállítás sokmillió kiadására nem is gyűlne össze elegendő pénz. Érezniünk és tudnunk kellene ugyanis, hogy egy olyan népnek, amelyik engedi elpusztulni múltja értékeit, az nem érdemli jövőjét, előbb-utóbb maga is elveszhet.

N. Rácz Judit

A friss áprilisi szélről tisztára mosott levegő szétszórja a vörösréz torony-sisakra vetődő napsugarakat. A templom újra büszkén áll a mesterségesen emelt kis dombon, az újonnan vakolt falak kívülről már szépek, s az eső sem áztatja tovább a mennyezeti freskókat. Az épületbelsőben viszont akad még tennivaló.

■ Szőregi szerb templom Üzenet a toronygömbben

1785-ben épült, 1848-ban leégett, 1850-ben újjáépült, 1912-ben fölújították. Négy évszámra így sűrítendő a szőregi szerb templom, pontos nevén: a szőregi görög-keleti szerb egyházközség Kis Boldogasszony templomának története. E történet folytatódott 1991-ben, amikor újabb felújítás kezdődött el.

A kora délelőtti szemlén egyik kalauzunk *Vörös Imre*, aki nyugdíjba vonulása előtt a Déltergy vezető tervezője volt. Most ő szervezi a templom rendbehozatalát, kapcsolatot tart egyháza, a műemlékvédők, és a polgármesteri hivatal között. Arasznál is nagyobb kulccsal nyitja a kaput, miközben a templom előtti (az országhatárhoz vezető) úton elzúgó forgalom időnként megregetteti alattunk a kis dombot – a sűrű „megrázkódtatások” aligha tesznek jót az épületnek.

Két éve az első teendő a *falak szigetelése* volt. Tavaly tavasszal kezdődött a szerkezeti fölülvizsgálat: a fából ácsolt részeket javították, ha szükséges volt, kicserélték, mint például a toronyban, ahol az összes tartóelemet újra el kellett készíteni. A falakat is megerősítették, azóta vasbetonkoszorú áll ellen a feszítő erőnek. A külső vakolás a hangsúlyosabb szerkezeti részeknél, a falfelületet tagoló díszítéseknél vörösesbarna; másutt e szín egészen világos árnyalatát használták.

A díszbádogozás külön is említést érdemel: a *korábbi hagyományos horganybádogot vörösréz váltotta föl*. A tetőre műemlék-pala került.

Amíg a templomajtó is kinyílik, Vörös Imre elmondja, hogy a *költségek eddig 13,5 millió forintba rúgnak*. A szegedi önkormányzat jelentős támogatást adott, akárcsak a műemlékvédelem. De erejéhez mérten segített a szerb ortodox püspökség is, valamint sikerült megnyerni egy kisebbségeket támogató alapítvány jóindulatát is.

A mesterséges dombot korábban fölverte a gaz – ma friss parkosítás nyomai láthatók, hamarosan sövénykerítés emelkedik majd az ugyancsak tavasszal telepített facsometék köré. A domb oldalát megerősítő támfalat is rendbe teszik még az idén. A „kertben”, nemrég felújított márványtalapzaton áll egy kőkereszt is; 1886-ban emeltette *Duka Po-*

povics helybeli gazda, akinek Todor fia a Tiszába fulladt...

A templom belső falain kutatások nyoma: a restaurátorok fölfedezték, hogy a *mostani festés alatt még megvannak az eredeti föliratok*. Az Országos Műemléki Hivatalban már készen állnak a falak föltárásnak, illetve helyreállításának tervei – most már „csak” a pénz hiányzik. Le kellene festeni a padokat is, az ikonosztáz fölújítására csak az imént sorolt munkák elvégzése után gondolhatnak.

Eredeti formája szerint kibontják majd a jelen állapotában befalazott karzatot, a „kórust, amelyről most kis ablakokon át lehet csak alánézni.

A még hetven lelket sem számláló *szőregi szerbek igen sokat tettek templomukért*. Ha kellett, ki- és behordták a búto-

rokat, vagy takarítottak. A tehetősebbek adományokkal is segítettek: két miseruhát vásároltak, kicserélték a csipketerítőket, az egyik imazsámolyra új Kis Boldogasszony-kép került. Görögországból egy aranyozott füstölőt hozott valaki.

A római katolikus Húsvétot egy héttel követő „szerb Húsvét” után elviszik majd a rézből készült csillárokat; fölújítás vár rájuk. A belső elektromos vezetékeket is cserélni kell, régen elavultak, a rövidzárlat veszélye állandó.

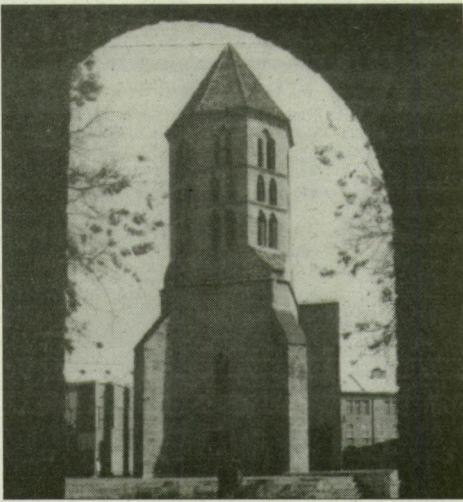
Amikor ismét odakinn állunk, *Makra Sándortól*, az OMVH építésvezetőjétől megtudom, hogy a külső ajtókat már rendbe hozták. Dicséri *Szőnoki Antal* ács mestert, aki a tetőszerkezeten ragyogó munkát végzett; nemkülönben *Nagy László* díszbádogost – az ő műve az új, barokk stílusú, vörösréz tornysisak.

Vörös Imre búcsúzóul még elárulja, hogy a *torony gömbjében egy iratot helyeztek el*. Az utókor embere megtudja majd belőle a templom történetét, s elolvashatja a mostani fölújítás mestereinek névsorát.

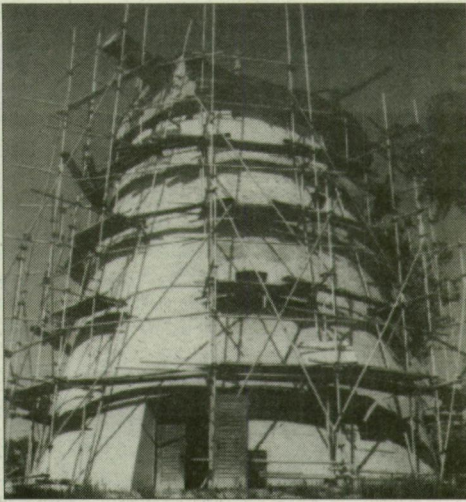
Nyilas Péter

Fotó: Gyenes Kálmán

A szegedi Dömötör-torony és a szegvári szélmalom felújítás közben. (Fotó: Enyedi Zoltán)

■ Lépeshátrányban, üres zsebbel A kevesebbet jobban kell becsülni!

Napjainkban, amikor lépten-nyomon másról sem hallani, mint a pénztelenségről, bizony tudomásul kell venni, hogy a múltunkat idéző, illetve őrző műemlékeink helyreállítására is egyre kevesebbet tudnak fordítani a fenntartók, legyen az az érték állami, önkormányzati, vagy egyéb tulajdonban. A Csongrád megyei műemlékek helyzetéről a szegedi Műemlékfelújító Kft. ügyvezető igazgatójával, *Németh Péterrel* beszélgettünk.

■ *A kft. idei évre szóló megrendelése mennyire tükrözik a műemlékekre szánt összegek csökkenését?*

– Sajnos, keményen érezzük azt, hogy az ország problémás anyagi helyzetben van, pedig megyénk műemlékei igencsak rászorúlnának a figyelemre, mivel az Országos Műemlékvédelmi Hivatal lényegesen kevesebb támogatást biztosít most Csongrád megye műemléki értékeire, mint az előző esztendőben. Az önkormányzatoknak pedig számtalan egyéb, és tagadhatatlanul fontos kiadása van, valamint az egyházak pénzügyi helyzete sem teszi lehetővé, hogy beszálljanak – jelentősebb összeggel – a templomok felújításába. Így aztán erre a célra csak nagyon lassan csordogálnak a forintok.

■ *Márpedig közeledik a világkiállítás időpontja. Ezért azt hinné az ember, a vendégek fogadására „felkészítik” a műemlékek zömét is.*

– Tulajdonképpen így lesz, csak éppen régióink ebben is háttérbe szorul. Bár szomorú tény, de félek, bele kell törődnünk, hogy a Dunántúl, illetve Budapest és környéke elsőbbséget élvez. A turisták ugyanis főként a Sopron, Győr, Székesfehérvár útvonalat érintve jutnak majd el a fővárosba. Persze az is igaz, hogy Csongrád megyéhez képest a Dunántúl sokkal több értékes műemlékkel büszkélkedhet. Tudom, erre sokan azt mondják, ahol kevés a műemlék, ott azokat méginkább meg kellene becsülni! És ezzel a véleményem nem is lehet vitába szállni. Tudni kell azonban, hogy lényegében csak az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség szegedi kirendeltségének létrejötte után, 1986-tól indult meg szervezeten Csongrád megye műemlékeinek helyreállítása. Sőt, jó részük védetté nyilvánítása is, amely közül példaként a nagymágocsi kastélyt említeném. Az óriási lemaradást pedig nehéz helyrehoz-

ni. Mivel a központi költségvetésből minden igényt nem tudnak kielégíteni, ezért legfeljebb bizonyos helyi erőforrásokból lehet remélni, hogy a legégetőbb gondok megszüntethetők. Így a megyei önkormányzat is elkülönített bizonyos összeget a kezelésében lévő műemlékek egy részének felújítására.

■ *Melyek azok az építészeti örökségek, amelyek helyreállítása nehezen tűrné a halasztást?*

– Nehéz kérdés. Hiszen még a szerencsésebb helyzetben lévők, mint a vásárhelyi Ótemplom, vagy a zsinagóga sincs készen. Rengteteg tennivaló van a csodálatos nagymágocsi kastélyon is, nem szólva a szegedi alsóvárosi, vagy a szőregi szerb templomról. Ezek mellett említhető a tragikus állapotú makói és szentesi zsinagóga, de befejezésre vár Szentesen a Petőfi utca 9. szám alatti műemlék ház is. Valójában megyénk műemlékei közül az 1993-as esztendőre az OMVH eddig egy külön keretszszegből csupán a szegvári szélmalomra biztosított 3 millió forintot.

■ *Mi a magyarázata annak, hogy még a második negyedév elején sem született döntés arról, hogy mely műemlékek mekkora összeget kapnak a központi költségvetés által biztosított pénzből?*

– Az OMVH-n belül most bizonyos szervezeti változások következtek be. Létrejött egy nagyobb, szélesebb feladatkört magára vállaló apparátus, sőt folyamatban van az Országos Restaurátor Központ felállítása is, amelyek fenntartására pénz kell, és ezt szintén a költségvetés állja. Ugyanakkor a keretösszeg 1993-ban nem lett több, mint tavaly volt. Így az átalakulással együtt járó költségnövekedést kell először tisztázni a hivatalnak ahhoz, hogy megállapíthassa a támogatások mértékét.

■ *Ez esetben viszont – annak ellenére, hogy a műemlékfelújító kft.-k alapítója is a hivatal – nehéz helyzetbe hozhatja azokat a megrendelések késleltetésével.*

– Valóban. A negyedéves veszteséget, főként ilyen kemény tél után, gyakorlatilag nem is lehet kigazdálkodni. A probléma azért vált igazán súlyossá, mert megalakulásunkkor abban állapodtunk meg az alapítóval, hogy ő adja majd a megbízások zömét, ezért külső megrendelőknek nem célszerű elkötelezni magunkat. Az állami megrendelések viszont mégsem érkeztek meg, és nemcsak ide, hanem a másik hét kft.-hez sem. Ezt valószínűleg nem is tudja mindegyik túlélni.

■ *Őnök találtak megoldást*

arra, hogy enyhítsenek a helyzetükön?

– A körülmények rákényszerítettek bennünket arra, hogy bár a műemlékek helyreállítói lennénk, ettől eltérő, egészen más feladatokat is felvállaljunk. Időközben ugyan megpróbáltunk a közelmúltban megalakult Műemléki Szakmai Koordináló Egyesülés tagjaként – egyébként egy évig én látom el ezen érdekvédelmi célokat is szolgáló társulás igazgatói teendőit – tárgyalni az OMVH vezetőivel, de mint az eddig elmondottakból is kitűnik, nem sok sikerrel. Az előrejelzések szerint ugyanis mi a tavalyi 40 millió helyett az idén jó, ha 10–15 milliót megbízást kapunk. Azaz itt egy 85 fős kft., amely képes 100 milliót értéket termelni, és mégis a munkák hiánya miatt április végével embereket kell elbocsátanunk. Húsz munkatársunktól kell megválnunk, akik nemcsak fizikai dolgozók, hanem vannak közöttük vezetők, alkalmazottak is. Ezenkívül végrehajtunk bizonyos mértékű profilváltást. Már az előző esztendőben foglalkoztunk német festékek árusításával, amelyhez az idén Vásárhelyen egy fatelep megnyitása társul. Szegeden, a székházunkban pedig a nyári szabadtéri játékokra meg szeretnénk nyitni az Oroszlán Galériát, amely folyamatosan biztosítja majd a hazai képző- és iparművészek bemutatkozását. Az udvart pedig kamarazenei hangversenyekre, illetve kamaraelőadások tartására szeretnénk alkalmazni. Persze nagyon bízom abban, hogy ez az áldatlan állapot, amely nehezíti a műemlékek felújítási munkálatait, nem tart sokáig. Mi ugyan valamilyen módon megpróbálunk talpon maradni, ezért a problémánk elenyésző ahhoz képest, hogy mi lesz a felújításra váró műemlékek sorsa. Ezekre valakinek áldozni kellene, hiszen óriási bűn lenne átadni őket az enyészetnek. Ebben az átmeneti időszakban talán, az állami hozzájárulások mellett, a jó szándékú, az értékeket szintén becsülő emberek erkölcsi és anyagi támogatása segíthetne abban, hogy legalább tovább ne romoljanak múltunk megmaradt örökségei.

N. R. J.